

LAPURTARRAK OIHENARTEKIN HASERRE?

Patxi ALTUNA

Galde zeinua du azkenean txosten honen tituluak. Ez daukat esan beharrik zergatik: ez dudalako batere segurantzarik —diodan hobeto, oso segurantza txikia dudalako— txosten honetan defenditzen dudan tesia egia dela. Aldeko arrazoiak badira, kontrakoak ere bai. Egia gertatzeko nere susmo askotxok egiazkoak gertatu beharko lukete eta ez da sarritan gertatzen inoren susmoak, askotxo direnean, egia ateratzea guziak. Aski nuke tesiak egiantza baduela esango bazenute, agian hala dela, ez dela guztiz ezina. Gainera segurantzarik ez denean arriskatzea on eta beharrezkoa da, non ez den arriskatze arras burugabea, ezen arriskatu gabe ezin daiteke askotan egia aurkitu.

Euskal literatur historiako arazo baten aurrean gaude. Lauzpabost testu ditugu gauza bertsua diotenak; badakigu axalean zer dioten, baina ez nortaz ari diren ez eta inor konkretuaz ari diren ere. Seguruak diren puntu batzuetan oinarriturik testu horiei interpretazio bat ematen zaie txostenean eta izen bat benturatzen testu horien egileek agian gogoan zutena halako hitzak idaztean.

Puntu seguruak hauek dira. Oihenartek kupida gabe zehatu eta zigortu zuen bera baino lehenagoko euskal poeten —Etxepareren eta Ziburuko Etxeberriren, batez ere— bertso gintza. Bere *Notitia utriusque Vasconiae tum Ibericae tum Aquitanicae* liburu famatuaren bigarren edizioan (1656), lehenari eranstean dizkion ataletatik batean, —*De syllabarum quantitate* deituan¹—, «Lauda, Sion, Salvatorem» eliz kantuaren lehen ahapaldiaren berak eginiko itzulpena ipini ondoren bertso emez eta irristakorrez osaturiko ahapaldiaren eredu bezala, «vulgares versificatores» —«koblariak»— baino ez omen direnak gaitzesten ditu, berez eme omen diren hitzez, azentua bortxatu eta, harrak balira bezala baliatzen omen direlako bertso harrak egiteko, «Vitium non ferendum», ezin jasaniko makurra, omen da hori. Horrez gain, baita elisio-sinalefak beti egiten

¹ Oihenart, Arnaud, *Notitia utriusque Vasconiae tum Ibericae tum Aquitanicae*, 2. ed., 1656, 73. or.

ez omen dituztelako ere, ezpada gogoak ematen dienean eta komeni zaienean bakarrik.

Hurrengo urtean (1657) eman zituen argitara «Les proverbes basques recueillis par le Sr d'Oihenart, plus les poésies basques du mesme auteur». Euskal olerkiak direlako hauek liburuaren bigarren zatia dira eta zati honi titulu eta hitzaurretxo bereziak ipini zizkion. Hona titulua: «Oten gastaroa neurthizetan». Hitzaurreak berrogeitamar lerro baino gutxiago ditu eta guri dagokigun punturako ez du berrikuntza handirik.

Euskaldunok poesiari oso emanak omen gara, baina aldi berean poesiaren legeak betetzeko eta are ezagutzeko hain ganoragabeak, non argitaraturik edo argitara gabe euskaraz eginak diren bertso-lan guzietan oso gutxi omen baitira («il y a fort peu de vers») bertso zuzenak. Zergatik? Lehen emandako bi arrazoi berberetatik: haien egileek azentua bortxatu eta, berez eme omen diren hitzez harrak balira bezala baliatzen omen direlako bertso harrak egiteko, eta elisio-sinalefak gogoak ematen dienean bakarrik egiten dituztelako. Akats horiek gabeko bertsoak euskaraz ere moldatzen zenbaitek uste bezain zaila ez dela agertu nahiak eragin omen dio, lehen beste obra batean lege horietaz mintzatu ondoren («apres auoir parlé de ces regles en un autre ouvrage»), gaztetan egin zituen neurtitz hauek argitara ematera.

Hirugarren obran, *L'Art poétique basque* deituan, xeheki mintzo da Oihenart bi poetez, Etxeparez eta Etxeberriz, lehen ez bezala, izen, deitura eta guzti. Liburuki honek badu bere istoria. Ez genuen ezagutzen, harik eta 1967an aita Lafittek, bestek eskuraturik, *Gure Herria* aldizkarian lehenik eta separata gisa gerorxeago² argitara eman zuen arte. Laburra da, hogeitalau orrialde danera. Hasieran titulu gisa honela dio: «L'Art poétique basque, indiquee dans une lettre escrite a un cure du pays de Labourt au moys de mai 1665». Euskal poesigintza, alegia, 1665eko maiatzean Lapurdiko apaiz bati eginiko kartan azaldua.

Guri axola zaizkigun orrialdeak gutunaren azken azkenak dira. Hona laburki aurrekoen edukia. Lapurdiko apaiz batek galdegin omen dio zein metodoz baliatzen den euskal bertsoak tolestatzean. Eta, gaztetan aritu zela horretan, baina geroztik ez dituela gehiago tolestatu: Europan bertsogintzan aritzen zirenek erabiltzen zutenaz baliatzen zela. «Ziur naiz», esaten dio gero apaiz ezjakinari, «ez dakizula zer diren bertso harrak eta emeak», eta bi orrialdetan barrena ematen dio horien berri. Badirela ordea bertso irristakorrek ere, nahiz eta frantsesez ez, eta ondoko hamar orrialdeetan zer diren irakasten dio eta nola nahas daitezkeen bertso emeekin, doinu ederreko zenbait ahapaldi desberdin sortuz. Euskarazko kanta zahar berezi xamarra omen den bateko ahapaldi bat aipatzen dio; lau bertsotatik hirugarrenak punturik ez eta beste hiru bertsoek puntu bera omen dute. Hiru orrialdetan elisio-sinalefen dotrina

² Oihenart, Arnaud, *L'Art poétique basque*, tirage à part de *Gure Herria*, 1967.

ematen dio, beste hirutan hitz irristakor eta zalantzazkoak euskaraz zein diren irakasten eta azkenik sartzen da guri dagokigun puntuan: Etxeberriz esaten dituen kontuetan.

Haren bertsogintzari aurkitzen dizkion akatsak hauek dira: a. inoiz ezin hizkuntzatan, are gutxiago latinez, egin ez diren bertsoak, hamabost silabakoak, egin omen ditu, Etxeparek bezalaxe; b) bertso harrak egiteko lehen ere bitan egotzi dion hitzen azentuaren bortxa leporatzen dio; c) pota egiteko kupidarik ez duela; d) hori guzia *Manual*-ean bakarrik ez, hiru obretan egiten duela: *Manual*-ean, *Noel*-etan eta *Eliçara erabiltcecoa*-n; e) «Et il se donne», dio gainera, «en plusiers lieux d'autres licences exorbitantes», bere buruari albaina luzea ematen diola, alegia, potoa egiteaz gainera izenez eta izenlagunez osaturiko sintagmetan biei itsasten omen dizkielako laguntzailea eta kasu marka; esate baterako *Enea galdea* edota *pensamenduetaric gaxtoetaric* idaztean. Bukaeran bi laudorio egiten dizkio, haatik: euskara ongi menderatzen zuela eta hitz lauz idatzi balu, idazle bipila izango zela; eta gainera apaiz ona zela.

Ez da hau puntu bakoitzari erantzuteko lekua, baina bakarra hautatzeko, a)ri buruz diodan hauxe: Latinezko hainbeste bertsoen ezagupidea agertzen du Oihenartek eta, ez al zituen honako hauek ezagutzen?:

Tantum vini habet nemo quantum fudit sanguinis

eta

*Apparebit repentina dies magna Domini,
Fur obscura velut nocte improvisos occupans.*

Eta horrelako beste asko. Hamabost silabakoak dira eta antzinakoak. Ezin esan, beraz, latinez sekula halakorik izan ez zenik.

Txostenaren lehen puntu hau azkentzeko, hauek izango liriateke Oihenartek gehiagoren artean Etxeberriri edo Etxeberriren bertsogintzari eginiko irainak: bat, poeta ez baina koblari izatea; bi, bertso zuzenik ia batere ez egin izatea; hiru, bertso harrak egitearren hitzen azentua bortxatzea.

Irain hauek garai hartako eta geroagoko lapurtarrei eman ahal izan zien zastada neurtzeko, nik hemen Etxeberri nor zen eta nolako gizona zen kontatu beharko nuke. Ohartzan zarete ezin dezakedala. Hona zertzelada batzuk pixka bat jabe zaitetzten. Lafittek dio: «Eskualdunen bihotzetan ez luke sekulan hil behar»³. Michelenak «escritor de primera clase» deitzen du⁴. Villasantek: «Personaje de alta calidad, culto y humanista»⁵. Bere garaikoek «Doktor Teologo» deitzen zuten, hala baitzen, garai hartan gutxi eta euskal idazleen artean beste inor ez bezala. Lagun batek, gero ikusiko dugunez, «Euskal Herriko seme kutun» («patriae gloria prima tuae») izenda zedin eskatu zuen

³ Lafitte, Pierre, *Eskualdunen Loretegia*, 1931, 22. or.

⁴ Michelena, Luis, *Historia de la literatura vasca*, 1960, 71. or.

⁵ Villasante, Luis, *Historia de la literatura vasca*, 2. ed., 1979, 70. or.

olerki batean. Beste batek idatzi, poesi lanean ere estimatzen zuela, baina gehiago itsasontziak egiteko artean; hori zela eta, Lapurdiko itsasgizonak zordun zitzaizkiola betiko. Oihenartek ere entzun duzue nola zioen prosaz egin balu lana, «il auroit reussy indubitablement»⁶ eta hurkoaren ardura zuen apaiza zela. Nahitaez maitatu behar bihotzez orduko lapurtarrek Etxeberri eta nahitaez gelditu behar lazki minduak Oihenarten hitz ziztagarriekin.

Bai al da inon mindura horren aztarnarik? Ene ustez bai, norbaitek norbaiti eginiko irainaren mindura ezin argiago aditzera emana dago; nork, ez jakin; nori, Ziburuko Etxeberriri itxura guzieren arabera. Minduraren oihartzun samina eta mingotsa entzuten da. Mindura hori ez da behin edo bitan bakarrik aipatzen, ezpada gehiagotan, han eta hemen. Aipatzen duten pasarteak ez dira ilunak, ulertezinak, esangura askotakoak, ezpada egunargia bezain distiratsuak. Lagun baten (batzuen?) jokaera gaiztoa ez da zehar-esanez eta itzul-inguruka aditzera ematen, baizik bere izen gordinez salatzen: *bekaizkoa*, *inbidia* omen da. Lagunaren izena eman ez, gainerako guzia dago esana. Nor da lagun hori? Ikus dezagun astiro eta banaka lekukotasun bakoitza, ea minduraren zergatikoaz, min emaleaz nahiz min hartzaileaz zerbait argibide ematen diguten.

Liburua eskuztatu dutenek badakite Ziburuko Etxeberririk 1627an bere *Manual devotioezcoa* lehen aldiz argitara ematerakoan, Axularrek eta Guillente-nak «gendea progotcha daitequela eta hartaracotz imprimaturic arguitara illkhi daitequela» fede emateaz gainera, hiru lagunek olerki bana egin ziotela liburuagatik zorionak emanez, batek euskaraz eta beste biek latinez. Olerki horiek liburuaren lehen orrialdeetan agertu ziren eta han irakur daitezke.

(Larramendik handik ehun urte baino gehiagora Mendibururi egin gutuna eta honek bere liburuan argitara emana datorkit burura. Ez dute imitatzailerako izan. Euskaldunok urriak izan gara beti inori zorionak ematen agerian). Latinezko hauetatik lehena beste inondik ezagutzen ez dugun I. de Heguy delako batek ondua da. Hiru lehen distikoetan esaten diolarik berak zeruko laguntzaz burutan atera duen katexima dela euskaraz sekula santan egin den lehena, olerkia bururatzen duen laugarrenean honako galdera hau egiten du poetak:

*Quidni igitur, rumpente iecur livore, per orbem
Diceris ob patriae gloria prima tuae?*

«Nolatan ez zaitu, bada, mundu osoak Euskal Herriko seme kuttun aldarrikatzen, nahiz bekaizkoak norbaiti gibela hautsi?».

Bertsoaren azken hau zinez harrigarria da eta, orain esan ohi den bezala, nornahi «destokitzeko» modukoa. On da poetak, zorionak bakarrik ematea gutxi zela pentsatu eta, Etxeberrirentzat beste titulu handi hori ere eskatzea: horrenbestez bere lagun eta maisuarekiko miresmena agertu baino ez du egin.

⁶ Oihenart, Arnaud, *L'Art...*, 39. or.

Baina hori eskatu eta gainera olerki berean, berak txarki susmatu ez ezik, irakurle guzietan ere txarki susmarazi, alegia, norbaiti horregatik gibela hautsiko zaiola inbidiaz: esan egin behar al zen hori? Liburuaren egileari gaizki nahi diotenak badirela lau haizeetara aldarrikatzea gehiegixko irudi dakioke norbaiti eta Etxeberrirentzat berarentzat ez mesedegarri.

Hala iruditu edo ez iruditu, ordea, hor dago betiko esana eta guri ez dagokigu hori erabakitzea, baizik horren esangura luze-sakon eta misterioso samarra ahalean atzematea. Nori hautsi behar dio bekaizkoak gibela horregatik? Ez jakin; ez zaigu esaten nori, baina dena dela, gauden seguru ez dela izango «sembait bezain edo ilhaguin besain sarpasu» (2. Neurtitza, 28-30 bertsoak) horietako bat, ezeta alproja bat; sona handiko pertsona eta arras ezaguna behar du izan nahitaez. Bestela ez zukeen inork haren bekaizkoa aintzat hartuko, ez zukeen hark halako sona aterako, ez liburu baten buruan aipamenik mereziko. Eta zergatik bekaizkoa? Zergatik hautsi behar dio horrek inori gibela? Dirudienez, lehen euskal katexima moldatu duela eta, Etxeberrirentzat sari hori, titulu hori eskatzen delako. Baina zer du inork Ziburuko Etxeberriren kontra, halako ohorea ez opa izateko? Autorearen kontra inork ezer duenik ez dakigu, baina haren obraren kontra Oihenartek zerbait duela bai, zerbait baino gehiago ere bai, entzun dugunez. Eta hala balitz ere, autoreari zorionak emateko eginiko olerkia leku egokia al da, hari ez dakit nork omen dion ezin ikusia gogorazteko?

Minduraren bigarren intziria Esteban Hirigoiti midikuak eginiko beste latinezko olerkian dago. Poliki zekien latinez, midikua izanagatik, Etxeberri beraren beste anaia zen bezalaxe, eta muinez bai edukiz asko eramaten dio olerki honek ene ustez Heguy-k eginari. Honela diotsa: Poeta den aldetik erramu-boneta berriki jantzia duela, bai, baina itsasontziak egiteko zedroa erramuaren aldean tantaia den bezala, hala merezimendu handiagoak irabazi dituela itsas ontzigintzan, zeren ontzi berriak asmatuak omen baititu itsastarientzat eta hauek oso zordun omen baitzaizkio. Berriak eta ez nonbait nolana hikoak asmatu dituen ontziak, zeren, diotsa, «ez itsas jainkoa den Neptunoren herrak, ez eta lur-itsasoek bere kolkoan dituzten kemen ankerrek, ez eta *gizonen bekaizko miztoak* —«*hominum livor mordax*»— ez ditu haiek suntsituko».

Horra berriz ere «bekaizkoa», hemen ere norena den esan gabe eta gainera pluralean, gizonena, poetikoki emana, Etxeberrik egin dituen ontziak porrokatzeko gai izango ez omen dena. Hemen ere ez zaigu esaten nork duen edo dion bekaizkoa, ezeta zergatik dion, eta zernahi gisaz hori gogorazteko baliatzen den parada lehengoa bezalakoxea da, zorionak emateko eginiko olerkia.

Minduraren beste bi intziri euskaraz eginak daude eta bi pasarte horietan «inbidia» hitza Etxeberriren beraren lumatik jalki da. Nahi dena esango da, baina «inbidia» askotxo iruditzen zait liburu baterako eta, gizonen makurrik nagusienetako bat dela aitorturik ere, ez dut ikusten hemen adina aipatua beste euskal liburuetan. Zergatik hemen hainbeste bider?

Liburuaren, *Manual*-aren, lehenbiziko zatia Claudius de Rueil Baionako apezpikuari eskaintzen dio poetak. Orduan ere «sponsor» bila ibili behar euskal idazleek: «patroin çaitut hautetsi» (77. bertsoa). Horrek ez dio, ordea, apezpikuari bekoz beko esatea galarazten euskaraz ez zekiela, nahiz lauzpabost hizkuntza frantsesaz gain zekizkien: «Iongoicoac nahi luen, Iaun Prelata, escara çinaquien» (49. bertsoa); halaz ere ohore izango zela harentzat hizkuntza arrotzez mintzo zena entzutea, hala omen zioelako errefrauk: Erregeren ohorea da hanitz mihitako suietak izatea. Har zezala beraz ohoretzat. Eta puntu horretara iristean, egin duen hautespena iragartzen dio eta obra eskaintzen honela:

*Hartaracotz obra hunen patroin çaitut hautetsi
Gaisqui errailleac ceren baititutçu gaitcetsi.
Çuri escaintcen darotçut othoi guarda eçaçun
Invidiosen mihiac liçun eztieçaçun.*

Hor ditugu batetik «gaisqui errailleac» eta bestetik «invidios-» hitza, lehengo latinezko «livor» hura gogorazten diguna. Batzuk eta besteak «obra hunen»-ak dira, esan nahi baita, obra hunen gaizki erraileak eta obra hau lizun dezakeen invidiosen mihi. Halaz eta guztiz ere, aitortu beharrean naiz testu inguruak pasarte honi beste interpretazio bat ematera lerrarazten nauela, oraintsu arte ez bezala, eta ez dudala garbi ikusten bekaizko hau nahitaez txosten honetako ene hipotesiari dagokionik. Nahiago nuke bestek besterik sinestazariko balit, baina hemen, oker ez banago, euskararen, eta ez beraren, etsaiak eta gaizki esaleak eta horien euskararekiko inbidia ditu poetak goagan. Azken distikoak narama beste interpretazio hau hobestera. Honela dio:

*Erregueac behar ditu defendatu gendeac,
Hitzcuntça batecoac hain ungui nola berceac.*

Aldiz liburuaren bigarren zatiko *Itsassoco biayetaco othoitcen araldea* deritzan sorta Miguel Oiharart Bikario Generalari eskaintzen dio, hura omen delako herrialde bateko itsasturien artzaina eta Jaunak utzitako ordaina, aitzinatu omen duelako ahalean haien ongia eta beti izan omen delako aldian aldiko otoitzak errezatzearen aldeko. Halakoak egin omen ditu itsasturientzat — «Hemen bada formatutut othoitz batçuc ureco»— eta hauek otoitz horietaz baliatuko omen dira, baldin hark bere itzalaz gerizatzen baditu. Horregatik aurkezten omen dizkio eta eskatzen har ditzan bere gomendioan. Eta honako distiko eder honekin bukatzen du eskaintza:

*Prestutassun eçaçunac hauts deçan invidia
Eta ahoco hitz batec ichill hitzquin mihia.*

«Inbidia» eta «mihi hizkina» ditugu hemen. Aurreko bertsoek diotenari lotzen zailago dira, ene ustez, bi kontzeptu horiek. Ez da ageri itsasgizonentzat otoitz egiteko bertsoak apailatu dituelako inork poetagatik marmarrean aritu behar duenik eta inbidia izan. Testutik kanpo gelditzen den beste mundu bati egiten diote segurki erreferentzia bertso horietako marmarrek eta inbidiak. Zein munduri?

1627ko *Manual*-ean aurkitzen ditugun «inbidia»-ren lau alditako aipamen horiek alde batera utzi eta gogora dezagun orain nola, lehen esan bezala, duela 25 urte juxtu-juxtu, 1967ko urrian, aita Lafittek argitara eman zuen inoiz argitara gabeko eta zenik ere jakin gabeko gutun bat —«une lettre»—, lehen orrialdearen buru-buruan honela zioena: *L'Art poétique basque, indiquée dans une lettre écrite a un cure du pays de Labourt au mois de mai 1665*. Har ditzagun bi puntu horiek gogoan: Lapurdiko apaiz bati eta 1665ean. Ez zaigu axola egiazki Lapurditik gutunik etxeratu zitzaion ala idazleak fikziozko gutun bat asmatu zuen, berak beste (?) bat idazteko aitzakia izan zezan. Besterik axola zaigu guri: hots, Oihenartek nori, eta Lapurdiko apaiz bati; zertaz, eta euskal bertsoak eihotzeko bera baliatzen zen metodoaz, gutun bat egin izatea zahartzaroan —beste bi urte bizi izan zen gehienez—, bere poesigintza zertan zetzan argituz, Etxeberriren bertsozintzak berekin zituen hutsegite larriak azalduz eta hondarraren hondarrean bere burua zurituz. Halabehar hutsa izan ote zen?

Egin dezagun orain ehun urteko saltoa, jar gaitezen XVIIIgarren mendearen haste-hasteen eta eman diezaiogun begiratu bat beste Etxeberriren obrari. Hau ez da apaiza, midikua da. Saran jaioa, lapurtar amorratua. biziki maite du Axular, eta ez gutxiago Materre eta gure Etxeberri. Oso ongi ezagutzen ditu hauen euskal lanak eta ezin gorakiago handiesten horiek eta horien egileak, Oihenart eta honen zenbait iritzi erdeinatzen eta muzintzen dituen bezanbat. Zuzen onez ala ez, ez zaigu hemen axola. Axola zaiguna da Oihenartekiko erakusten duen herra eta grina huskeria batzuek gatik.

Batean irakatsi omen zuelako *Lapurdi* izena hitz arrunt *lapur*-etik eratorria zela, bestean euskal izen guzien azkeneko —*a* mugatzailea zela eta beste batean idatzi omen zuelako Jainkoak eman digula hizkuntza bat «tratuaren edo merccatalgoaren eguiteco eta mugaquideequin batasunaren conservatceco eta iraurarazteco jeusic balio eztuena», asto beltzarenak esan zituen Oihenarten kontra, euskararen arbuizatzaileen eta euskara «ossoqui iraunguia eta ehortcia» ikusi nahiago omen luketenen artean sartzen duelarik hitz hauetaz: «hautaric bat içatu da Oihenarto gure escualduna». Zergatik horrelako sumindura eta erretxinkeria Oihenarten kontra?

Bada uste duenik Euskal Herriarekiko bien iritzi politiko desberdinak direla horren kausa. Hala ziostan lehengoan neure adiskide Beñat Oihartzabalek. Badaiteke. Nik besterik uste dut, halere, eta hauxe da, hain zuzen, txosten honetako ene hipotesia: Ziburuko Etxeberriri Oihenartek egin zizkion kritika latzek eta irainek lapurtarren artean bizturiko haserrearen azken txinpartak direla horiek, aurreko gainerako guziak bezalaxe.

Ene aldetik txosten honen eta arrazoinamenduaren kabua datekeen puntu honetara iristean, atera dakidake norbait esanez: hori ezina da. Azken bi argudio hauek alde batera utzirik, alegia *L'Art* deritzan gutuna juxtuki Lapurdiko apaiz bati idatzia egotea eta Sarako Etxeberriren suminduraren arrazoia

hau edo hura izatea, hasierako lau testu haiek, Ziburuko Etxeberriren *Manual*-eko «livor» eta «inbidia» eta «gaizki erraile» eta abar direlako haiek, ezin dagozkioke inondik ere Oihenarti arrazoi honegatik: *Manual*-aren lehen edizioa 1627koa delako eta Oihenarten testurik zaharrenak, non iraintzen omen baititu Etxepare, Etxeberri eta abar, ez direlako 1656. urtea baino lehenagokoak. Zer esan jazarpen honen aurrean? Bai al da irtenbiderik?

Ene ustez, bai. Hona zein: *Manual*-a egia, 1627koa da, baina orduko Oihenartek 35 urte zituen, ezin esan gazte zenik. Neurtitzak, aldiz, gaztarokoak dira, gehienak bederen eta berari sinetsi behar badiogu bederen; esan nahi baita gaztaroan onduak, nahiz eta berandu arte ez argitaratuak. Diogun beraz 1627. urtea baino lehen eihoak daudela gehienak, eta horiek tolestatu dituenak badakiela iadanik nolako poesia maite duen eta nolakoa higuin duen. Eta alferrik esango zaigu hogeitamar urte handiz Oihenartek isilik eduki zuela, inori aditzera eman gabe, zein zen berak maite zuen euskal poesia eta zein higuin zuena, eta bestalde zer zeukan Etxeberrik-eta onduriko bertso gintzaren kontra.

Areago, ez litzateke harritzeko Etxeberriri berari, beste gehiagoren artean, esana bazion hori. Badakigu, izan ere, Etxeberri ezagutu zuela. Badakigu harekin solasaldiak izanak zituela. «Je lui ay ouy dire au temps qu'il composoit ses vers...»⁷. Ez zuen beraz Etxeberri aguretua, ia hiltzeko zorian zegoenean ezagutu, «bere bertsoak tolestatu zituen garaian» baizik. Harekin eta besterekin euskaraz bertsoak egiteko tankeraz kalapitarik eta etiketarik izan ez zuela sinesteak lanak ditu.

Areena, ez dirudi itxuragabea Oihenarten obra bat galdu zelako susmoa. Ezen «apres auoir parlé de ces regles en un autre ouvrage» esan digu 1657ko Neurtitzen hitzaurretzoan, eta gaur da eguna oraindik inork argitu ez duena zein den «beste obra» delako hori, non Oihenart mintzatu omen baitzen urte hura baino lehenago bere gogoko poesiaren arauetz. Zeren kritikak ez baitu sinesten urtebete lehenagoko *Notitia*-ren bigarren edizioa duenik buruan hori idaztean, han ez baita arauetz mintzo, esaterako; ez eta, Lafittek nahi bezala, berak argitara emaniko *L'Art* denik, nahiz eta hori frogatzeko ahaleginak egiten dituen, arrakasta handirik gabe ene uste apalez.

Zernahi gisaz uste dugu Ziburuko Etxeberriren kontrako Oihenarten kritikak ez zirela sekretu Lapurdin 1627. urtea baino lehen, aitzitik ahoz edo izkribuz edota bietara Oihenartek aldarrikatuak zituela lau haizeetara kupida gabe eta haiek lapurtarrei eman zieten minaren eta nahigabearen garraxiak direla txosten honetan aztertu ditugun testuetan entzun ahal izan ditugunak. Hori da ene iritzi apala, ez oso sendoa, harik eta bestek besterik frogatzen dueino.

⁷ Hor berean, 39. or.